

APELLÁTA AZ OLVASÓHOZ

„... meg akarta előzni az elemzés végső eredményét és a cél szentesíti az esz-
közt (ez esetben a módszert) jelszóval előre állást foglalt”¹ — amit írt az „*meg-
határozott érdekeknek alárendelt fejtegetés*”² — „a felvetett tárgykör egye-
dülű becsületes taglalásának” az olyan taglalást tartjuk³, amilyennek az övé
nem mondható⁴ — *síkraszállt a nemzeti romantika életre hívásáért*, azért,
hogy „*a nemzeti romantika emlőjén*” táplálkozzunk — ez „csak és kizárólag
hátrafelé tol bennünket”, ami „nem jelent semmi mást, mint a jugoszláv szo-
cialista egyetemességgel szembehelyezni a magyar egyetemességet” és ezúton
„*egy akolba terelni bennünket akár a Rákosi-féle kominformizmussal, akár a
Horthy- vagy Szálasi-féle fél-feudokapitalista és fasiszta, nyílas, nyugati
emigráns reakcióval*”, ilyen célzattal („Révai-ízűen”) elferdíti 1848 jellegét.⁵

A fenti állítások a Híd június-júliusi számában található meg, Varga
László cikkében („1848 és mi”) és akinek módszerét Varga a jezsuitákéval
azonosítja, aki — Varga szerint — meghatározott érdekekből, nem becsületes
taglalással, a nemzeti romantikáért síkraszállva olyan fejtegetést írt, amely-
nek gondolatmenete a jugoszláviai magyarokat egy akolba terelné a Rákosi-
féle kominformizmussal és a Horthy-Szálasi-féle fasiszta reakcióval, — az
én vagyok, aki e sorokat írom és aki a Varga cikkéből kiemelt állításokban
és idézetekben aláhúztam⁶ azokat a részeket, amelyekre írójuk a fősúlyt he-
lyezte (nevem félreérthetetlen címezésként ott áll a Varga-cikk kezdetén).

Minden újabb hozzászólás vitatott kérdéseinkhez — így 1848—1849 pro-
blémájához is — pozitív mozzanatot jelent már akkor is, ha csak egy sze-
mernyivel előbbre juttat bennünket problémáink tisztázásához. Ebből a szem-
pontból Varga cikkének is megvan a maga értéke. Hogy mennyi, az majd a
vita további során mérődik le. — Egyáltalán nincs szándékomban válasz-
t írni minden hozzászólásra és részletekbemenően megállapítani mivel egye-
zem, mivel nem egyezem. Ez téves útra is terelné a vitát. Ha Varga írásával
foglalkozom, ezt se azzal a célkitűzéssel teszem, hogy a cikk egészét fölmér-
jem. Vannak azonban Varga cikkében olyan részek, beállítások, módszerek,
amelyek szerintem csak árthatnak vitánkban, hamis vágányra vethetik át az

¹ HÍD — 1953. június—július 454-ik oldal, alólról a harmadik bekezdés har-
madik mondata;

² 454-ik oldal utolsó előtti bekezdés második mondata;

³ 455-ik oldal, alólról a második bekezdés utolsó mondata;

⁴ hogy a felvetett tárgykör általam eszközölt taglalása nem felel meg az
egyedülű becsületes taglalás követelményeinek, az a 456-ik és 457-ik ol-
dalon felsorolt „néhány csekélységből” és annak megállapításából tűnik
ki, hogy én e „csekélyégeket” levagdaltam, a tárgykört csonkítottam;

⁵ minden idézett szó, mondatrész, vagy megállapítás a 460-ik oldal elején,
illetőleg utolsó bekezdéseiben található meg.

⁶ Írásom további részeiben is minden aláhúzás tőlem ered.

egész vitát, megnehezítik a dolgok tisztázását, sőt — összegegyeztetetetlenek demokratizmusunk alapelveivel. Csak ezekre a mozzanatokra szándékozom rámutatni, remélve, hogy ily módon is segíték a vitánktól távoltartani a személyeskedés és elvtelenség irányába kilengő mozzanatokot.

Kezembe se vettem volna a tollat, ha Varga cikkében nem fordultak volna elő azok a részletek, amelyeket jelen írásom elején idéztem. Sajnos, a dolgok látszata azt mutatja, hogy ami Varga cikkében, az ő törekvéseinek szempontjából a legfontosabb, amit tulajdonképpen ki akart mondani — az nem a vitatott problémákra vonatkozó mondataiban van, hanem azokban, amelyeket állítólagos hátsó szándékaimról összeszerkesztett. Fő mondanivalója, úgy látszik, éppen a kiválogatott idézetekben van. Végső célja: nyilatkozni, hogy velem nem egyezik és „megállapítani”, hogy engem nem az igazságkeresés szenvedélye mozgat, hanem „meghatározott érdekek” szolgálatában állok, hogy mindaz, amit Farkashoz intézett levelemben írtam, nem hosszú tépelődés és vívódás eredményeképpen kialakult őszinte véleményem, hanem „célzattal” megszerkesztett ferdítések, amelyek iránya a Horthy-Szálasi-Révai-ellenforradalom akla felé mutat. Varga nem annyira Farkas és Olajos egyéni véleményétől független, tárgyilagos igazságot keresi, hanem döntőbírónak lép fel és úgy akarja eldönteni a vitát, hogy csak egyikünknek van igaza és akinek — szerinte — nincs igaza az nemcsak, hogy tévedett, de hátsó (?) céljai is vannak, tehát elmarasztaló jelzőkkel illetendő.

Tényeken alapuló, főként Farkas cikkével meg az én levelemmel komolyan összevetett és a logikus gondolkodásnak megfelelő érvet azonban Varga nagyon keveset mondott arbiteri minőségében. Cikkében ezeken kívül közhelyeket sorol fel, sokat imputál, nyitott kapukat dönget, eltagadja egyes világosan megírt álláspontjaimat, ellentmondásokba esik, inszinuál, minősít, mechanikus és nyakatekert elméletet állít fel a királykérdésről és egyebekről, vagy megkerüli, illetőleg elhallgatja a levelemben világosan megfogalmazott főkérdést, sőt más kérdéseket is.

Régi módszer az, hogy ha valaki a másik vitázó fél érvelésében sebezhető pontot nem talál, de mégis ellene akar állást foglalni, akkor belemagyaráz olyan támadható állításokat, törekvéseket stb. amiket vitaellenfele soha le nem írt és nem is mondott. Ezt teszi Varga is. Mert hát abban a kérdésben: hogyan kezeljük 1848-at mai politikai életünkben — Farkas, ugyebár — megírta a maga ismert, végletekbe menő véleményét. Ha én levelemben azt írtam, hogy szerintem nem ez az álláspont a nekünk legmegfelelőbb, abból még nem következik, hogy az ellenkező véglet híve vagyok. Két szélsőséges véglet között az átmenetek egész skálája van és az egyik véglet tagadása nem vezet automatikusan a másik végletbe. Ha valami nem fekete, abból még nem következik, hogy az okvetlen fehér, lehet az kék is, zöld is, vagy éppen — piros. És most, mutassa meg Varga (amit cikkében elmulasztott) hol, mely mondataimmal, mely szavaimmal állítottam a következő, általa nekem felrótt és valóban csak a sovíniszta reakció érdekeinek megfelelő dolgokat: 1. nem volt 1919, nem volt Jugoszlávia népeinek forradalma, hallgassuk el a nálunk megvalósult agrárreformot, mai valóságunkat és *mindettől függetlenül* meséljünk az 1848-ban kismimizett magyar zsellér unokájának a magyar paraszt hősiességéről a szabadságharc folyamán;⁷ — 2. a jugoszlá-

⁷ A 457-ik oldal alulról számított harmadik és második bekezdésében támadja Varga az ilyen, a sorok között nekem is tulajdonított beállítottságot.

viai magyarság zárkózzon el, rágódjon a száz esztendővel ezelőtti dicső napokon;⁸ — 3. csak 1848 példáján lehet a magyar dolgozóiban tudatosítani a népek összefogásának szükségességét;⁹ — 4. legyenek embereink a tradíciók vak eszközei, vessék alá magukat szolgáló módon a tradícióknak, a tömegeket kizárólag a tradíciókon lehet a mai problémák megoldására mozgósítani;¹⁰ — 5. a márciusi ünnepek azok, amelyeken a népek testvéri összefogását a legjobban ápolhatjuk;¹¹ — 6. Petőfi forradalmi költészete a marxizmus forrása;¹² — 7. nálunk nem valósultak meg a szocialista erők célkitűzései, nem konkrét valóság a jugoszláviai magyarok szabadsága és egyenlősége és ezért van szükség a haladó nemzeti romantika ápolására;¹³ — 8. erőszakoljuk 1848 megünneplését, „nagy port” verjünk fel vele.¹⁴ — Itt van számszerűen nyolc állítás, amelynek az én cikkemben nyoma sincsen. Konstrukciók ezek, amelyeket Varga hozzátoldott véleményemhez, hogy ily módon egész más értelmet adjon nekik — tehát imputált.

Feltételezhetem, hogy tudatos szándékkal. Ugyanis amikor cikkének kéziratát a Híd szerkesztőbizottságának tagjaként megkaptam, a margójára írtam minden megjegyzésemet, azonkívül féléjszakán át folytatott beszélgetésünkben előszóval is rámutattam külön-külön minden imputációjára. Be is látta, hogy valóban beleerőltetett írásomba olyat is, ami nincs benne, vissza is vette a kéziratot, hogy kijavítsa — de mégis meghagyott minden belemagyarázást.¹⁵ Más céllal-e mint avégett, hogy mindenáron támadjon.

⁸ 457-ik oldal utolsó sorai;

⁹ 458-ik oldal második bekezdés;

¹⁰ 458-ik oldal negyedik bekezdés;

¹¹ 458-ik oldal utolsó bekezdés, harmadik mondat;

¹² 459-ik oldal alulról a harmadik bekezdés;

¹³ 459-ik oldal utolsó sorai és a 460-ik oldal kezdete;

¹⁴ 460-ik oldal alulról a harmadik bekezdés utolsó mondata, illetőleg az utolsó bekezdés.

¹⁵ Az egyik kérdést például így tárgyaltuk:

Én: Hol írtam, vagy állítottam, hogy Petőfi forradalmi verseit a marxizmus forrásaként kellene a kommunisták elé állítani?

Ő: Hát nem azt írtad, hogy téged Petőfi versei formáltak forradalmárrá és szabadságszeretővé?

Én: De azt. Viszont hol van itt szó a marxizmusról?

Ő: Forradalmiság és marxizmus — e kettő egy és ugyanaz.

Én: Nem ugyanaz. Voltak-e a történelemben forradalmárok már Marx előtt is?

Ő: Voltak.

Én: Marxisták voltak?

Ő: Nem.

Én: Petőfi forradalmár volt?

Ő: Az volt.

Én: Marxista volt?

Ő: Nem.

Én: Nevelődhettem-e tehát forradalmárrá többek között Petőfi versein?

Ő: Igen, nevelődhetnél.

Én: De ha ezt leírtam, állítottam-e ezzel azt is, hogy Petőfi versei a marxizmus forrásai?

Ő: Nem állítottad.

Nagy meglepetésemre azonban Varga a cikkben továbbra is megmaradt első állítása mellett. Nesze neked, logika!

Ugyanezen törekvés vezethette akkor is, amikor arról írt, hogy: a) a Bathányi-kormány üldözőbe vette a baloldalt;¹⁶ — b) rossz politikát folytatott a nemzetiségekkel szemben, leigázó szándékai is voltak;¹⁷ — c) „nyiltan” megmondja (t. i. Varga), hogy „volt 1919 is, sőt nem utolsó sorban Jugoszlávia népeinek népi forradalma;¹⁸ — d) a JKP „nemzetiségi politikája” túlnőtte a polgári kultúraautómia jelszavát;¹⁹ — e) „itt van jelenlegi konkrét szocialista valóságunk, amelyben „a népjogok 48-as jelszavai is messze mögöttünk maradtak²⁰ — vagy amikor majd két oldalon át²¹ arról oktat ki, hogy a nemzeti egység 1848-ban nem volt valami gyönyörűséges (mintha én állítottam volna az ellenkezőjét) olyan gyökeressé sem tudott válni a forradalom, hogy a baloldaliak túlsúlyba jutottak volna benne, ezáltal tömegalapját gyengítette; egyszóval — hibái, fogyatékoságai is voltak 48-nak. — Csakis az igazságérzet szünetelésében írhatta le Varga e dolgokat olyan beállításba helyezve, mintha én mindezt tagadnám, mintha nem lennének benne Farkasnak írt levelemben az „a.”-tól „e.”-ig felsoroltak közvetlen megfogalmazásban is, a többi pedig általánosabban bedolgozva legalább annyira, hogy így is látható, mennyire nincs szándékomban belőlük semmit se letagadni se elkendőzni. Itt hát kettős munkát végzett Varga: egyrészt újból megtanított arra, amit már régen tudok, másrészt nekem tulajdonította, hogy tagadom mindazt, amit írásomban pozitívan állítottam.

Varga azt állítja, hogy én figyelmen kívül hagytam „azokat a mennyiségi és minőségi változásokat, amelyek egy hosszú évszázad (de különösen a közelmúlt) eredményei”.²² Csakhogy közvetlen ezután egy mondatomat idézi, amelyben én a *szocializmusért* folytatott mai harcunkról beszélek és ezzel maga odatette állításának cáfolatát is. (Idézzem-e ezen kívül mindazokat a mondataimat, amelyekből a Varga állításának éppen az ellenkezője tűnik ki?)

Érdeklődéssel vártam, talállok-e a Varga-írásban valamit 1804, vagy Ilinden vitathatatlanul sokban hasonlatos kérdéséről. De hiába, ezekről semmit nem írt. És még egész sor más kérdésemre sem tért ki, pedig ha már a Farkas várva-várt válasza híján az ő cikke érkezett be, igazán kitérhetett volna a többi kérdésre is, amelyet Farkashoz intéztem.

Varga kimondja: „meglehetősen világos álláspontunk van a magyar szabadságharc és forradalom jellegéről”, de nem írta le legalább főbb vonásaiban, miben áll ez az álláspont, az értékelés, „amelyben marxista történéseink, de közéleti munkásaink véleménye is megegyezik”.²³ Pedig, szerintem, elsősorban is éppen ettől az értékeléstől függ minden más idevonatkozó kérdés. Jelen vitánk alapvető kérdését hírül se abban látom, hogy ünnepeljük-e vagy se 1848-at, ha Varga úgy is állítja be a dolgokat, mintha ez lenne írá-

¹⁶ 456-ik oldal hatodik bekezdés;

¹⁷ 456-ik oldal alulról a második bekezdés;

¹⁸ 457-ik oldal alulról a harmadik bekezdés;

¹⁹ 459-ik oldal kezdete;

²⁰ 459-ik oldal második és harmadik bekezdés;

²¹ 456-ik és 457-ik oldal;

²² 459-ik oldal negyedik bekezdés;

²³ 454-ik oldal első bekezdés utolsó mondata és 455-ik oldal negyedik bekezdése;

som központi kérdése. Tévedés az, hogy a nemzeti romantika életrehívásáért történt sikraszállás, vagy az ünneplés „erőszakolása” melletti vélemény követhetető ki írásom bármelyik mondatából vagy a sorok közül. Varga súlyosan félremagyaráz. Ügylátszik nem olvasta el azt a mondatot, amelyben azt írtam, hogy az ünneplés kérdése eltörpül 1848/49 értékelésének problémája mellett. Meghatározni a száz évvel ezelőtti események lényegét, fölmérni a bennük megnyilatkozott erőket, törekvéseket, kiértékelni eredményeiket — ez itt a tisztázni való főkérdés és biztos, hogy megindult vitánkban ezzel kell legtöbbet foglalkoznunk. De Varga, sajnos, megkerülte az egész tárgykör kulcskérdését. Arra vetek, hogy azért siklott el fölötte, mert ebben az ő véleménye az enyémmel egyezik. Ha cikkébe beírta volna ezt az értékelést, az olvasó könnyebben rájöhetett volna, hogy az egész vita legfontosabb kérdésében Varga éppen Farkassal nem egyezik. Nohogy ki is tűnt ez részben abból, amit Varga a szabadságharc kérdéséről írt, mert bármennyire is engem bírált, tulajdonképpen nekem adott igazat.²⁴ Ebből az következik, hogy Varga nem a különböző nézetek közt kereste alapos vizsgálódással a helyes igazodást, hanem egyszerűen a két vitaközö személye között akart választani és ő Farkas mellé állt. Nekem felrója azt is, amit nem mondtam, de Farkas cikkére alig talál egy-két bíráló szót, s azt is legalább ugyanannyi mentegető szóval takarja, holott vannak kérdések, amelyekről engem hosszan leckéztet, de amelyekben Farkas még a Varga szemével nézve is jóval nagyobb, vagy legalább is engemet megelőzve tévedett. (Például a problémák sorrendjének kérdése.) De mit törődik Varga a tárgyalgossággal? — Neki az a fő, hogy ellenem foglalt állást, azaz Farkas mellett.

Nem fárasztom tovább az olvasót döntőbírói részletek és vonatkozások elemzésével Varga szövegében. Hisz mi is marad belőle, ha csak az arbiteri imputációkat levonjuk. És mi marad az írásom felett, illetőleg felettem kimondott ítéletből? Írása még jobban megerősíti nyílt levelemben kifejtett nézeteimet, mert egy tétem ellen se tudott komoly érveket találni, ha pedig vannak érvei, azokkal éppen az én állításaimat támasztotta alá. A Varga-cikk után is főntartom mindazt, amit megírtam, most se találok levelemben semmi visszavonnivalót és ha ezután se akadnak Varga „ellenérveinél” jobbak, akkor a jövőben is csak a magam munkájával tudok javítani nézeteimen. De úgy vélem, hogy az inkább hozzáadás, mint visszavonás lesz és főleg kibővítése, szabatosabb megfogalmazása és mélyebbrenyúló elemzése a tárgyalat kérdéseknek. Nem hökkenek vissza a további munkától, ha Varga azt is írta, — de nem bizonyította be — hogy az én módszerem se nem tudományos, se nem marxista.²⁵

Legfeljebb arról lehet szó, hogy Farkas egyéni véleményébe nem tartozik éppen minden abból, amit tévedésből neki tulajdonítottam, viszont magának vall véleményeket, amelyeket — szintén tévedésből — elvitattam tőle. De ezeknek a személyi vonatkozásoknak a tisztázásához Farkas véleménynyilvánítására lenne szükség. Másrészt a tárgyi igazság igazság marad, függetlenül attól, hogy ki azonosítja, vagy nem azonosítja vele a maga nézeteit.

Erős meggyőződése, hogy egyrészt, 1848, másrészt 1941—1945, meg 1948, meg ez a mi valóságunk és további harcunk nem zárják ki egymást. mint

²⁴ 455-ik oldal négy alsó bekezdése és a 456-ik oldal kezdete;

²⁵ 454-ik oldal, alulról az ötödik bekezdés.

a tűz meg a víz. Nem lehet az, hogy aki szocializmust akar, annak tagadnia kelljen negyvennyolc tradíciójának minden értékét, és az sem, hogy aki negyvennyolcban progresszív elemeket is lát, illetőleg helyét látja a kritikai megemlékezésnek róluk, az hátat fordított mai szocializmusunknak.

Másik hangsúlyozott meggyőződése szerint nem szabadna előfordulnia annak, hogy amikor e kérdéstről vitatkozunk és a vitában különféle nézetű, de népünk és országunk előrehaladását akaró emberek szocialista álláspontokból felszólalnak, akkor bárki is a magas dialektika legnehezebb csomóit is könnyedén kezelő tudor pózába lépjen, a politikai irányvonal nagymesterének állítsa be magát, szövegét marxista terminusokkal fémjelezze és ilyen pozíciókból, de érvek és bizonyítékok nélkül jezsuita-módszerűnek, meghatározott (?) érdekek hordozójának, kétes célzatúnak, stb. stb. nyilvánítson és megbélyegezzen igyekezzen bárkit is, aki nem úgy tűszent, mint ő. Az ilyen-fajta reagálás régen elvesztette lába alól a talajt, mert nagyon is sok már nálunk az olyan ember, aki nem hisz és nem is fogad el akármit, csak azért, mert ennek vagy annak hívják azt, aki mondta.

Varga azzal vádol, hogy figyelembe se veszem a változásokat, amelyek egy hosszú évszázad eredményei. Ajánlom neki, vegye ő figyelembe és komolyan számoljon azokkal a minőségi változásokkal, amelyek a mi társadalmi életünkben az utóbbi két-három év folyamán végbementek és nap mint nap tovább fejlődnek, akkor majd ő is eldobja a bélyegsütő vasat, meg az idejétmúlt kliséket és problémáink komolyságához, forradalmi harcunk nagyszerűségéhez, a szocialista emberszeretethez és a demokráciához méltó tollat vesz a kezébe, ha hasonló vitákhoz hozzászól. De ajánlom ezt mindazoknak, akik még hozzá-hozzányúlnak ahhoz a módszerhez, amelyet Varga használt ebben az írásában. Végleg el kell tűnnie a megbélyegző módszernek vitáinkból, ha valóban becsüljük egymás személyét és tiszteletben tartjuk minden jószándékú hozzászóló emberi méltóságát.

Ismétlem, látok más, egészen pozitív vonatkozásokat is Varga írásában. Csak a negatívakra mutattam rá konkrétan is éppen azért, mert az ilyen negatívumok folytán könnyen annál az egészen mellékes kérdésnél rekedne meg vitánk, hogy személy szerint kik azok, akiknek igazuk van, kiknek nincs igazuk, csoportokra szakadnánk és a helyes igazodást soha meg nem talál-nánk. Figyelmeztető táblát akartam állítani: *erre ne menjünk!* Jöjjenek az olyan hozzászólások, amelyekben írjuk nem arra a kérdésre válaszol, hogy kinek ad és kinek nem ad igazat, hanem azt írja meg, amit az alapvető kérdésekről gondol, ami hozzáadnivalója van a fő problémák tisztázásához a történelmi és politikai igazság megfogalmazásához, tekintet nélkül arra, hogy mondanivalója kinek a véleményével egyezik, vagy nem egyezik.

Olajos Mihály

Megjegyzés:

Nem kellemes dolog a sok lábjegyzet nyomán bogarászni, de ha már azt kell kimutatni, hogy írásában ki mit mondott, kinek milyen a módszere, stb. akkor nélkülözhetetlen az egészen konkrét rámutatás, az alapos szövegelemzés, tehát a sok lábjegyzet. Szöveg fölé emelkedni és attól független megállapításokat eszközölni, annyit jelentene, mint önkényesen festeni bárkinek a szövegét ilyenre vagy olyanra — attól függően, hogy milyen minősítést szeretnénk kimondani az írásról és írójáról.